AFGHAN GERMAN ONLINE
http://www.afghan-german.com
http://www.afghan-german.de
افغان جرمن آنلاین

مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

شهسوار سنګروال

۲۰۲۶/۰۲/۰۲

نکلونو کې تاریخ

کیسي پسي کیسه

۶مه کیسه

دوه ملګري د یوې لارې یاران ،

مولوي واصف او میرمحمدقاسم

مولوي محمدسرورخان واصف اومیرمحمدقاسم خان لغمانی ، دوی دخپل وخت او دخپلې ټولنې هغه ټولنیزاو سیاسي شخصیتونه ول،چې دافغانستان په معاصرسیاسي تاریخ کې،داسي یوګام واخست ،چې دټولنې په سیاسي شعور کې دپام وړ ارزښت درلود.

دوی دځوانی په مهال هغه وخت یوله بل سره وپیژندل،چې دواړه په شاهي مدرسه کي وواودواړه دیوه پرمختللي مترقي فکرخاوندان وو.

هغه وخت په کلکته کې د« حبل المتین » په نوم یوه مهالنی خپرېده،چې دوه ګني به یي افغانستان ته راتلې ،چې یوه ګنه یي امیر حبیب الله خان ته اوبله یي سردار عبدالقدوس ته رسېده .

هغه ګنه چې دامیر دربار ته رسېده ،نوددرباریوه نامتوشخص له خوا به چې میر احمدشاه خان نومېده،میرقاسم خان لغماني ته دهغې شخصي دوستي له مخې چې یو له بل سره یي درلوده ورکوله .

مولوي واصف اومیر قاسم لغماني دواړو به له دغې مهالنی نه استفاده کوله اوداهغه مهال و،چې په ترکیه کې ځوانانودسلطان عبدالحمیدخان په وړاندې اوپه ایران ، مصراوهند کې هم ، مشروطیت غځونې ته لاره اواره شوې وه .

دیوشمېر کورنیواوبهرنیواغیزواوضرورتونوله مخې دډسمبرپه میاشت ، کال ۱۹۰۹مولوی محمدسرورخان اومیرقاسم خان په خپلوهڅودمولوی واصف په مشرۍ دمشروطیت تاریخي غورځنګ ته لاره پرانسته .

که څه هم داسي انګېرنې اولیکنې ترسترګوکېږي چې ګنې دمشروطه غوښتونکو غورځنګ موسس دحبیبې ښوونځې مدیرډاکتر غني و،ولې اوسنیوڅېړنوښوده ،چې په دغه لړکې ، پخپله میرقاسم خان لغماني خپل زوې «پوهنیار» ته په ځغرده ویلي دي ، چې دغه غورځنګ په هبواد مینو ځوانانوچې دصفوفو شمېر یي شاوخوا لسګونو تنو ته رسېده په خپلو سربښندونو جوړ اووپاله ،چې دیوه ځانګړي تشکیل له مخې په ځوډلګیو،چې دهرې ډلې شمېر یي لس تنو ته رسېده اوعمومي رییس یي مولوی محمدسرورخان واصف وپه خبلې مبارزې پیل وکړ .

په ۱۹۰۹ کال دغورځنګ غړو،چې دمولوي واصف په مشرۍ په هغه تالارکې چې دحبیبې ښوونځي زده کوونکو به په کې زده کړه کوله غونډه وکړه، په دغه ناسته کې هندي ډاکترغني اوورونو یي برخه نه درلوده .

په دغه ناسته کې امیرحبیب الله خان ته، دیوې عریضې دتسویدوړاندیز هم وشو ،چې په کې داسي راغلي وو:

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولئ

په ځنوهېوادونو کې،خلک دزوراوګواښ له مخې حکومتونه مجبوروي،چې نظام دخلکو غوښتنو غاړه کېږدي، مشروطه شکل اوقوانین پرې ومني،ولې دځنو هېوادونوپاچایان دروښانفکرواوروند اندوپه نوښت ،دټولنې دودې اوپرمختګ لپاره،په هېوادکې دمشرویت اصولوته غاړه ږدي...

دغه عریضه دیوه نامتوشخص پروفیسرغلام محمدخان میمنګي په وسیله ،په جلال اباد کې دامیر حبیب الله خان حضور ته وړاندې شوه .

امیر پرته له دې چې ددغو هېواد پالوروښانفکرو، د روا غوښتنو پخلې وکړي، په ډېر غضب یې دیوشمېر درباریانو په لمسون امر وکړچې ددغه غورځنګ ځلور مخکښ اونوښتګرځوانان له مینځه یوسي،چې دوه تنه یې دستې د درباریانو له خوا په تومانچه ځاې پرځاې ووزل سول .

په دغه مهال غوربندی جوهرشا خان هملته و،چې امیر ورته دحرام نمک خطاب وکړ،ولې هغه ورته ووېل،ما ددې بېوځله اوبېوسه ولس نمک خوړلی دی اودځپل زوند ترپایه به زه ، دې ولس اوملت ته وفاداره پاتې شم اوځپل ځان به دولس دګټو لپاره قربا نې کړم .

بیا یې په ځغرده ورته ووېل،چې دپاچا رښتنې دنده دملت دسراومال،حیثیت،ناموس ساتل دي،ولې حرام نمک تاسو یې ، چې دملت دخلکوپه پت،عزت اوناموس تیری اوتجاوز کوئ اوشپه و ورځ په بېباکی ،عیاشی اوبې ناموسی کې غرق یې ...

دده خبرې لا پا یته نه وې رسېدلې،چې دامیر په امرپه تومانچه وویشتل سواودتاریخ ددغه اتل زوند ته یې دپای ټکی کېښود .

کله چې مشروطه غوښتونکي دپاچا له کاواکه اوبېباکه تصمیم خبر شول،وې پتېیله چې نریوالې رسانی له دې پرېکړې خبر کړي . نو په دغه لړکې دسرورخان پرواني زوې عثمان خان پرواني،چې ددربار له غلام بچه ګانو څخه و،وې غوښتل هند ته ځان ورسوي اوډلییزورسانبیوته دمشروطه غوښتونکوستونزې اودمرګ کوم ګواښ سره چې مخ دي دنړیوالو غوږو ته ورسوي .

ولې له بده مرغه چې دمومندو په سیمه کې ونیول سواولاس تړلی یې دامیر حضور ته راووست اوهغه هم په سپکو سپورو وکنځه ... ،ولې عثمان خان ورته ووېل ، زه پوهېږم چې زما دزوند ډېرې شېبې نه دي پاتې ، خوموږ ستا دوزلو نیت نه درلود، ولې غوښتل موچې افغانستان دمشروطه غورزنګ له لارې اصلاح اوپر مخ لاړ سي .

بیا هم امیر امر وکړ چې دی دتوپ خولې ته وتړئ ! وایي لوځوی !! اوهمداسې هم وشول... ولې نه یوازې دی ، بلکې دده ملګری محمدایوب خان پوپلزی هم له ده سره یوځای ونیول سو اودواړه په توپ والوځول سول .

مولوی محمد سرورخان واصف چې ددې غوزنګ موسس اومشر و اوکله چې دی دشیر پور په غونډۍ کې دتوپ خولې ته تړه،نودقلم اوکاغذ غوښتنه یې وکړه اودیوه وصیت په توګه یې راتلونکې نسل ته ولیکل :

ترک مال وترک جان وترک سر

درراه مشروطه اول منزلست

نه یوازې دی بلکې ورور یې سعدالله خان الکوزی چې دی هم دهمدې غورزنګ غړی و، دمولوی واصف زوې احمدجان اوهمدارنګه دمشروطیت بل غړی عبدالقیوم خان الکوزی یې هم دتوپ خولې ته له ده سره یوځاې وتړل اووالوځول سول .

دلومړې ډلې دمشروطه غوښتونکودغورځنګ غړودشمېر، چې مشر یې مولوی واصف و، په دې باب ویشلې نظرونه موجود دي ، تاریخپوه غبار ددوی شمېر۴۵تنه، پوهاند حبیبي ۴۱تنه... ولې « پوهنیار» دځپل پلارمیرقاسم خان لغماني له خولې چې هغه وخت دی ددې غورزنګ منشي اومولوی واصف دغورزنګ مشر وو، په سرکې دټولومشروطه غوښتونکوشمېر ۵۲ تنه ښودلی دی.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

سره ددې چې دمشروطیت غورزنګ خپله تګلاره په بشپړه توګه کښلي ده ،خولویه موځه یې دکور دننه په سیاسي ، اقتصادي اوکلتوري چارو کې اصلاحات اوپرمختګ وواوپه بهرني ډګرکې،غوښتل،چې افغانستان یوخپلواک اوسرلوړی هېواد وي،چې له انګریزانو خپله خپلواکي تر لاسه کړي .

دوخت په تېرېدو... سره دهغې چې دغه غورزنګ ډېره قرباني ورکړه ،خوبیاهم ترډېره یې د خپلو موخوپخلې وکړاوتر یوه بریده هدف ته هم ورسېدل ، ټولنیز شعوروده وکړه او دغه بله شوې شمه له ډېرو قربانیوسره سره مړه نه شوه،(چې موږ دویم مشروطه غوښتونکی خوځښت اونوښت دساري په توګه یادولی سو...)، دخپلووینو بدل یې واخست اودامان الله ترمشرۍ لاندې شاهي مشروطه نظام ته لاره اواره کړه .

موږدمخه دیوشمېرانګېرنوله مخې وویل ،چې ځنې وایي دمشروطه غوښتونکو غورځنګ موسس ډاکټر غني و،ولې نه یوازې میرقاسم خان لغمانی ددې خبرې مخالف دی ،بلکې یوشمېرنور هم دانه مني چې ډاکټر غنی ددې غورزنګ مشر وو.

په دې اړه ویل کېږي،وایي چې«دکندهاریواوسیدونکی کاکاسیداحمدخان،چې دی هم په دې تورنیول شوی و،یوځا ورته په زندان کې ووېل ته هم دډاکټر غني دپېښې بندی یې ؟

سیداحمد کا کا ډېر په غوسه سواوپه داسې حال کې چې ډاکټر غني اونور بندیان هم هلته ناست ول،په لوړ اوازپه ډېرې بېباکۍ ووېل :

« زه دډاکټرغني ښځه داسې...، زه دغني په فقره کې بندي نه یم ، بلکې پخپله پکره کې بندي یم . » حال داچې ددې غورزنګ مقدماتي غونډه ۱۹۰۶ کال په شوربازاردمیرقاسم خان لغماني په کور کې جوړه سوې وه .

میرصاحب نه یوازې دلومړي مشروطه غوښتونکوله بنسټګرو څخه و، بلکې ددویم مشروطه غوښتونکوله غورزنګ سره هم مل واودزوند ترپایه دغه ارمان ته ژمن پاتې سواوپه دغه لاره کې ډېر کړاوونه وګالل .

میرقاسم لغماني نه یوازې دمشروطه غوښتونکودغورځنګ په لاره کې ډېرې ستونز ې اوقربانۍ وګاللې ، بلکې دراتلونکوپېښوقرباني هم سو...

هغه مهال چې محمدنادرخان په ۱۳۱۲ هجري کال د چهارشنبې ورځ دعقرب په ۱۶مه نېټه دعبدالخالق نومي له خوا ووژل سو...په دغه تور ډېر کسان ونیول شول ،چې یوهم میرقاسم خان لغمانی و.

دی په دې ګناه زندان ته تېل وهل سو،چې دښووني روز ني په وزارت کې یولوړ پوړی چارواکی واوولې یې زده کونکي سم نه وروزلې اودهغو له کړو وړو نا خبر وو...

محکمې دی پرته له کوم سند نه په اعدام محکوم کړ، ولې فیض محمدخان زکریا ووېل،موږ کوم سند نه لرو،چې هغه پرې اعدام شي اوکه ګناه یې همداوي چې هغه دښووني روزني په وزارت کې دنده در لوده،هغسې خو زه هم د معارف وزیر وم .

شاه محمودخان ووېل،داسمه ده چې موږ دهغه په اړه کوم قوي سند نه لرو، خوځرنګه چې محکمې حکم کړی بایدووژل سي.

دعدلي وزیرفضل احمد مجددي،دپوځ رییس احمد علي خان،عبدالغني خان ګردېزي کلا یې ببګې اویوشمېر نورو تینګار کاووچې بایداعدام سي ،چې شاګردان یې اداره نه شو کړی .

مجددي ووېل،ما پخپله واورېدل چې میریو« دهري » دی اومولوی عبدالرب تره کی اومولویي محمد ابراهیم خان کاموي دجمیعت العلما غړی ، زما شاهدان دي ... دتمیز محکمې ریس عبدالرب ووېل هو!! زه اوکاموي ورغلومیرقاسم ووېل چې دالله کلام..؟!

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولئ

مير زا محمد خان بيتلي ووېل،دشاه شهادت بايد ، دهرېت پورې ونه ترل شي او زكر يا هم تېنګار وكړ، كه چېر ته ميرقاسم لغمانى چې يوبې ګناه انسان دى وژل كېږي بايد زه هم اعدام شم .

عبد الغني خان قلعه بېګي اواحمد عليخان ورسره نايب سالارغوث خان په لوړاواز وويل،وزيرصاحب تاسو هم بايد په دار وځړول شئ ... اوبيا احمدعليخان هغه له ګريوانه ونيواوكش يې كړ .

دغه پېښې په داسې مهال يودبل پسې مينځته راغلې،چې په ۱۹۲۳كال دجون په ۶مې نېټې په جرمنې كې دافغان محصل سيدكمال له خوا ، دمحمد نادرخان مشر ورورعزيزخان دمحمد داود خان پلارپه جرمني كې چې افغان سفير په توګه دنده درلوده ووزل سو... همدارنګه له دغې پېښې وروسته دنجات (اماني ښوونځى)ښوونكي محمد عظيم،غوښتل په كابل كې دبرېتانې سفيرووژني ،خو بريالى نسوولې دسفار ت درې نور كار كوونكي ووزل سول اودرېيمه پېښه داوه چې نا درخان ترور شو.

داچې مير قاسم خان اعدام نه سو ستر لامل يې دښوونې روزنې دوزير زكريا ملاتړوه چې دهغه په بې ګناهي يې تېنګار كاوو .

ميرقاسم خان لغمانى دسيدغلام محمد چهار باغي لغماني زوې و،چې دامير عبدالرحمن خان په دربار كې دده كورنۍ استاد واومير قاسم خان پداسې علمي كورنۍ كې زيږېدلى و، چې په عربي ژبې غږېدلى سواودحبيبې په ښوونځي كې استاد و.

ديوه مترقي انسان په توګه وځلېداوډېر زرپه شيرپور كې زنداني شو ، ولې دپلارپه ستركوچې دامير حبيب الله خان استاد و له بنده ازاد سو.

دى امان الله خان ته هم نږدې واوديوځه وخت لپاره داماں افغان جرېدې مدير و(۱۳۰۰--- ۱۳۰۵) اوبيا دشاهي دربارمنشي وټاكل سواودسقاو دزوې په مهال له دندې ګوښه شو.

كله چې محمدنادرخان واک ته ورسېد ، په ۱۳۰۸ كال شاو خواكې دښوونې روزنې معين وټاكل سو،خوكله چې نادر شاه ووزل سو، دى هم په دې تور زنداني اوپه اعدام محكوم شو.

لكه دمخه مو چې ووېل دزكريا په هڅواعدام نه سو، ولې ۱۶كاله په زندان كې پاتې شواوپه ۱۳۲۸ كال له بنده ووت اوپه ۱۳۵۷كال د۳شنبې ورځ دحوت په ۲۲نېټې ومړ.

اروايې ښاده اوياد يې تلپاتې .

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ